

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

פרשת השבוע תולדות תשפ"ג

על מלכים ומלכות, שרים ושרות, נסיכים ונסיכות

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

עיון בספר בראשית בכלל ובפרשתנו בפרט, מעלה את השאלה, מי היו האבות?

האם אבות האומה, שעתידה לצאת ממצרים כעם, בעוד כארבע מאות שנים, אבל כרגע, הם מנהלים משפחות פרטיות? האם הם מלכים ונשיאים עוד בחייהם?

התורה מספרת את תולדות חייהם של משפחות האבות, כאנשים פרטיים ולא כמנהיגי ציבור גדול. במבט ראשון, מדובר בסיפור על התמודדויות:

* עם הצורך לנדוד בעקבות קשיים כלכליים, או אחרים (סוף פרשת נח יא, לא; הירידה למצרים יב, י; המעבר לארץ פלשתים כו, א; החזרה לבאר שבע כו, כד ועוד).

* עם בעיות עקרות מצד אחד וחינוך ילדים, מצד שני.

* עם משברים בין אחים (עיינו כדוגמא יג, ז-יב; טז, א; כה, כא; כא, ט; לד ל) ועוד.

אבל, מבט שני ומעמיק יותר, מגלה שיחד עם ההתמודדויות הפרטיות, האבות, עם היותם סמל לדורות מן הבחינה הפרטית, רוב שיחם והגיונם היה דווקא במישור הלאומי, כמנהיגי ציבור.

נוכח זאת מכמה היבטים. השיג והשיח של אבותינו: אברהם יצחק ויעקב, שכלל גם עימותים צבאיים, הוא עם מלכים ושרים. אברהם: עם פרעה (י"ב ו' ואילך) עם ארבעת המלכים המסופוטמיים (י"ד א' ואילך) עם מלך סדום ומלכי צדק מלך שלם (י"ד ז-יח ואילך) עם אבימלך מלך גרר (כ"ב ו' ואילך).

יצחק: עם אבימלך מלך פלשתים (כ"ב ו' ואילך).

יעקב עם לבן וצבאו (לא, כג-לב, ב), עם עשיו וארבע מאות לוחמיו (פרקים לב-לג), עם חמור נשיא הארץ (ל"ד ו' ואילך) ועם הערים שבסביבות שכם, עם פרעה מלך מצרים (מ"ז ז'). (גם הרשות לדון למוות שמורה רק למלכים עיינו מ"ב, לז).

האמהות, נשותיהם, גם הן נסיכות.

שרי-שרה, כשמה כן היא, בת מלכים המכונה גם "הגבירה" (בראשית רבה פרשה מז סימן ה), תואר השמור לאשת המלך או "אם המלך" (מלכים א' י"א יט, ט"ו יג, מלכים ב' י' יג, ירמיהו כ"ט ב, דבה"ב ט"ו טז).

בת משפחתה של שרה, מילכה, היא אם ארבעת השבטים הארמיים מבני הגבירה (כל השמונה האחרים הם בני הפלגש) (י"א כט, כ"ב כ-כד וברש"י שם).

על פי המדרש הגרם היא בת מלכים והצטרפה אליה גם בת אבימלך. וז"ל המדרש: "אמר ר"ש בן יוחאי הגר בתו של פרעה היתה וכיון שראה פרעה מעשים שנעשו לשרה בביתו נטל בתו ונתנה לו, אמר מוטב שתהא בתי שפחה בבית זה, ולא גבירה בבית אחר, הה"ד (בראשית טז) ולה שפחה מצרית ושמה הגר... אף אבימלך כיון שראה נסים שנעשו לשרה בביתו נטל בתו ונתנה לו אמר מוטב שתהא בתי שפחה בבית הזה ולא גבירה בבית אחר, הה"ד (תהלים מה) בנות מלכים ביקרותיך"

(בראשית רבה פרשה מה ד"ה ושרי אשת).

גם קטורה, לפי הפשט, היא נסיכה מדיינית ובניה ונכדיה ראשי שבטים במדין (כ"ה א' ואילך). לכן כינויים הוא "בני הפלגשים", ביטוי הקשור למשפחת המלוכה בלבד.

(לפי שיטת הרמב"ם פ"ד מה' מלכים ה"ד עיינו גם בדעת הרמב"ן מובאת בשו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן סימן רפד).

אם כך, גם רבקה נסיכה וממילא גם רחל, לאה, זלפה ובלהה, כשהאחרונה מכונה בפירוש פילגש. (ל"ה כב).

נציין במאמר מוסגר כי גם הדורות הבאים נשאו נסיכות. (עיינו בדה"א ז' יד, שם ב' כו ובירושלמי סנהדרין פ"ב ה"ג).

כך מסביר גם הרמב"ם את מעמדם של האבות: "עוד שנתקבצו אליו אלפים ורבות והם אנשי בית אברהם"

(הלכות עבודת כוכבים פ"א ה"ג).

לפי זה, כינויו של אברהם בפי בני חת - אנשי חברון, "נשיא אלקים אתה בתוכנו" (כ"ג ו) אינו לתפארת המליצה, אלא מתאים הוא להגדרת חז"ל למי שעומד בראש "ואין על גביו אלא ד' אלקיו" (הוריות פ"ג משנה ג).

הבה נסיים בתפילה כי מנהיגי ישראל גם בימינו

יהיו כאלה שראויים לשאת בתואר ממשיכי דרכם של האבות והאמהות.

לעי לוי זשבת

לעי"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת ה"י"ד

הרב ד"ר ג'רי האכבוים י"ח באדר ב' תשפ"ב	גב' ג'ולי קושיצקי י"ט באדר ב' תשפ"ב	מר משה וסרצוג כ"ב בתשרי תשפ"א	הרב יהושע רוזן ט"ו באדר א' תשפ"ב	הרב ישראל רוזן י"ג בחשוון תשע"ח
מר שמואל וגב' אסתר שמש י"ז בסיוון / כ"ב באב	מר זליג וגב' שרה ונגרובסקי כ"ה בטבת תשפ"ב / י' בתמוז תשע"ד	מר יצחק טרשנסקי כ"ח באדר תשפ"א	גב' צפורה בת יונה דונייר נלב"ע י"ב אדר א'	מרת לאה מאיר כ"ז בניסן תשפ"ב
הרב אשר וגב' סוזן וסרטיל ט"ז בכסלו / אלול תש"ף	ר' מאיר וגב' שרה ברכפלד (שרה - ט"ז בטבת תש"ף)	הרב שמואל כהן שבט תשפ"א	בלהה בת ישראל מרמורש ז"ל א' מנחם אב תשפ"א	
ר' אליהו כרמל וגב' מלכה טויבע כרמל ח' באייר תשע"ו / י"א במנחם-אב תשס"ט	ר' אברהם ומרת גיטה קליין י"ח באייר / ד' באב	הרב ראובן וחיה לאה אברמן ט' בתשרי תשע"ו / כ"ב בתשרי תשפ"ב	חיים לייב בן מיכאל קרייסל ב' בשבט	

לעי"נ תמר ליכטנשטט האהובה, יהי זכרה ברוך

Eretz Hemdah

ארץ חמדה, ע"ר

רח' ברוריה 2, ירושלים 91080 Bruriya St.,

WWW.ERETZHEMDAH.ORG Tel: 02-5371485 info@eretzhemdah.org

חֵמְדַּת הַשַּׁבֵּת

הרב בצלאל דניאל – ראש תוכנית מורנו מבית 'ארץ חמדה'

כיצד מייעדים אבן לשימוש?

בשבועות האחרונים התחלנו לעסוק בגזירה האוסרת את טלטול המוקצה בשבת. בשבוע שעבר עסקנו בהבחנה בין שני סוגי החפצים האסורים בטלטול: כלי שמלאכתו לאיסור, שמותר לטלטל בשביל שימושים מסוימים, וחפצים שטרם הוכנסו, או שכבר הוצאו, משימוש של בני אדם.

כיצד לוקחים חפץ מן הטבע והופכים אותו לחפץ שנמצא בשימוש של בני אדם?

אם לוקחים אבן ומשייפים אותה לצורה מסוימת ומדויקת, ודאי שהיא כבר מוכנה לשימוש. אך אין תמיד צורך בהכנה שכזו. נניח שאדם זקוק לאבן שתחזיק את הדלת פתוחה. אין לו צורך שהאבן תהיה נקיה או חלקה. הוא בסך הכל זקוק לאבן במשקל מתאים ובצורה מתאימה לשימוש.

לכאורה אפשר להציע שלוש דרכים לייעד עצמים טבעיים לשימוש בשבת:

על ידי **מחשבה** וכוונה לפני השבת לשימוש באבן בשבת.

על ידי **שימוש חד פעמי** קודם השבת.

על ידי **פעולה על העצם** המכינה אותו לשימוש.

לכאורה האפשרות השלישית היא החזקה ביותר. שינוי החפץ באופן המאפשר את השימוש זו הדרך החזקה ביותר להוציא את החפץ ממצבו הטבעי והכנסתו לכלל השימוש האנושי. בין שתי האפשרויות האחרות יש מקום להתלבט. מצד אחד, לכאורה מעשה חזק יותר ממחשבה. מצד שני, עלינו לשים לב לאיזה מעשה מדובר. אדם הולך לטיול ביום חול בחורשה, ועוצר לנוח. הוא מתיישב על אבן מזדמנת. באותו רגע הוא עשה מעשה: הוא ישב על האבן, ובכך הגדיר אותו ככסא. בהזדמנות אחרת מזדמן לו לטייל באותו החורש בשבת. האם נכון לומר שבגלל שהזדמן לו פעם אחת לשבת על האבן הזאת, היא נקבעה ככסא גם להבא? אם חושבים על זה כך, יש מקום לטענה שכוונה ומחשבה שהאבן הזו תשמש כמושב חזקה יותר מפעולת הישיבה המזדמנת ללא כוונה להשתמש באבן זו בעתיד.

שאלה זו, של ההיררכיה בין האפשרויות, נתונה במחלוקת בין הראשונים:

בעלי התוספות והרשב"א אכן סבורים ששימוש חד פעמי הוא פחות יעיל ממחשבה המייעדת את החפץ לשימוש מסוים.

בעל המאור והרמב"ן חולקים, ומבארים שמחשבה היא דברים שבלב, ולא ברור שזה מספיק בכדי להוציא את הכלי ממעמדו המוקצה. לעומת זאת, שימוש חד פעמי מגדיר את החפץ כראוי לשימוש, שהרי הנה ניכר שהיה בו שימוש!

נספר מספר סיפורים מהגמרא, ובשבוע הבא נסדר אותם ומשמעותם:

במסכת שבת (דף קכה עמוד ב) מסופר על רבי יהודה הנשיא שרצה להעביר שיעור מחוץ לבית המדרש. לפני השבת הוא קרא לתלמידיו בכדי להכין את האבנים שבשדה לישיבה. כמוכן שאפשר לשבת על האבנים כמות שהם בשבת, אך מכיוון שהוא עמד להעביר שיעור, סביר שהתלמידים ירצו להזיז את האבנים עליהם הם יושבים (לפחות מעט). יש מחלוקת מה רבי הורה לתלמידיו.

רבי זירא בשם רבי חנינא סיפר שרבי אמר לתלמידיו לחשוב על האבנים עליהם הם ירצו לשבת. משמע שדי במחשבה בלבד. רבי יוחנן אמר בשם רבי חנינא שרבי אמר לתלמידיו לעשות מעשה. אך גם בדברי רבי יוחנן ישנה מחלוקת: רבי אמי אומר שרבי הורה לתלמידיו לשייף את האבנים. מדבריו עולה שיש צורך במעשה משמעותי המכין את האבנים לישיבה. רבי אסי בשם רבי יוחנן סיפר שרבי אמר להם לשפשף את האבנים מהאבק שעליהם. כלומר, אמנם יש צורך במעשה שמכין את האבנים לישיבה, אך דיינו במעשה הכנה מינימלי.

מחלוקת נוספת מופיעה במסכת שבת (דף מט עמוד ב) אודות חריות דקל שנלקטו בשביל הסקה, אך לפני שבת רצה להשתמש בהם כספות לישיבה עליהן בגינה. הגמרא פותחת במחלוקת תנאים, וממשיכה למחלוקת אמוראים: רב אמר: קושר, שמואל אמר: חושב, רב אסי אמר: יושב. כלומר, לפי רב עליו לבצע פעולה המכינה את העצים בכדי שיתאימו יותר לישיבה, לפי שמואל דיו שחשב על שינוי הייעוד של העצים, ולפי רב אסי אם במקרה ישב עליהם (גם אם לא התכוון להשתמש בהם לישיבה בהמשך) דיו בכך.

בהקשר של האבנים רב אסי אמר בשם רבי שיש לעשות פעולה של הכנת האבנים לישיבה, ואילו בהקשר של העצים רב אסי אומר שדיו שישב עליהם באופן חד פעמי. האם יש סתירה בין הדברים? האם יש הבדלים בין עצים לבין אבנים? בעזרת ה' בשבוע הבא נסדר את הסוגיות ונציג את ההלכות העולות מכך.

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

מתפללים לרפואתם השלימה של:

טל שאול בן יפה
ר' יצחק בן בריינדל גיטה
חוה ראנלה בת פיילא
משה בן רחל
אריה יצחק בן גאולה מרים

ניר רפאל בן רחל ברכה
שי בת הלל
הילה צפנת בת שרה טובה
מאירה בת אסתר
נהוראי בן רבקה נמיר
יוסף בן אוריית
בתוך שאר חולי עם ישראל

ישראל בן רבקה
עובדיה בן אסתר מלכה
נטע בת מלכה
רבקה בת שרה בלה
ירחמיאל בן זלאתה רבקה
הילל בן תמר שפרה

הלכה פסוקה

תקצירים מתוך פסקי דין - רשת בתי הדין 'ארץ חמדה גזית'

עורך: הרב הדיין עקיבא כהנא, חוקר במכון משפט והלכה בישראל

בנייה של שכן שגרמה לתביעות החדיות

'ארץ חמדה גזית' ירושלים / שבט תשפ"ב / תיק מס' 81015-1

דיינים: רב עדו רכניץ, הרב יעקב ידידיה לוי, הרב משה טוביאנה

המקרה בקצרה: מר ג' ומר א' הם שכנים בישוב, מר ג' גר בישוב כבר שנים רבות, ואילו מר א' רכש מגרש לפני כמה שנים, ליד המגרש של מר ג', מר ג' השתמש שנים רבות בשטח שאינו שייך לו, אלא שייך למר א' לאחר שקיבל רשות מהישוב, לאחר שמר א' קנה את המגרש מר ג' נדרש לפנות את השטח, ופינה אותו, בין הצדדים כמה מחלוקות:

א. מר ג' בנה כבש במקום שאמורה להיות הכניסה לחנייה של מר א' מה שמונע ממנו לקבל טופס 4. לטענת מר ג' מזכיר הישוב נתן לו אישור לבנות את הכבש שעלה המון כסף, ומדובר על אישור קבוע, כי זו עבודה שעושים לצמיתות, ולכן הוא זכאי להשאיר את הכבש. נציג הישוב אמר שהישוב לא אישר באופן קבוע למר ג', אבל אם יתברר שזה נכון, הוא יכבד את זה, ברוח דברים אלו העיד גם מר ט' מטעם הישוב.

ב. מר ג' חצב במצוק שליד המגרש שלו מערה קטנה ועשה בה שימוש, העובדים של מר א' פגעו במערה ומוטטו אותה, נגרם נזק לציוד של מר ג', בית דין בישוב ב' חייב את מר א' 12,000 ₪ על הציוד.

ג. החפירה שביצע מר א' פגעה במצוק וגרמה לחשש להתמוטטות סלעים שהצריכה יועץ קרקע בעלות של כ-4000 ₪, ובנוסף עבודה של קבלן בעלות כ-20 אלף ₪, שאותם הוא תובע ממר א' מעבר לסכום שנפסק לו על ידי בית הדין הראשון. בנוסף כדי לתקן את המצוק היה צריך לפרק פרגולה ישנה שלא היה ניתן להרכיבה מחדש. לטענת מר א' הוא נתן לו טרקטור לתיקון התקלה, ובנוסף להבנתו בית הדין הראשון כבר פסק בעניין זה ולא חייב פיצויים נוספים.

ד. למר א' היו טענות קיזוז: א. בניית קיר ביניהם של 10,000 ₪. ב. ההתנגדות של מר ג' לביצוע העבודות. ג. הפרעה לעבודות שהאריכה את העבודה ב-14 יום סך הכל עלות של 140 אלף ₪.

פסק הדין: מר א' חייב לשלם למר ג' 13,836, ניתנו לצדדים 14 יום כדי לישב את המחלוקות האחרות ביניהם.

נימוקים בקצרה:

א. היקף האישור שקיבל מר ג' מהיישוב לבניית כבש לחנייה

אין חולק שנציג הישוב אישר למר ג' להקים את הכבש בשטח הציבורי. כיון שמדובר בשטח ציבורי, על מר ג' להביא ראיה שהישוב נתן לו את השטח לצמיתות, וכיון שמר ג' לא הביא ראיה ברורה לכך, אין לקבל את טענתו שמדובר באישור לצמיתות. גם אם אכן נתנו לו אפשרות שימוש והוא השקיע כסף, אין להוכיח מהשקעת הכסף שהאישור הוא לצמיתות משום שהוא נהנה מהכבש כעשרים שנה, ובכך החזיר את ההשקעה בבניית הכבש.

ב. הנזקים שגרם מר א' למר ג'

לפני שנים רבות מר ג' חצב במצוק שליד המגרש שלו מערה קטנה ועשה בה שימוש. העובדים של מר א' שבנו את ביתו פגעו במערה ומוטטו אותה ונגרם נזק לציוד של מר ג'. בית דין בישוב ב' חייב את מר א' 12,000 ₪ על הציוד. החפירה שביצע מר א' לצורך יישור המגרש שלו פגעה במצוק וגרמה לחשש להתמוטטות סלעים אל המגרש של מר ג'. בעקבות זאת מר ג' שכר את שירותיו של יועץ קרקע בעלות של כ-4000 ₪, ובנוסף שכר קבלן בעלות כ-20 אלף ₪ שיבצע את הוראות יועץ הקרקע. כעת צד ג' תובע ממר א' לפצות אותו על הוצאות אלה מעבר לסכום שנפסק לו על ידי בית הדין הראשון. בנוסף כדי לתקן את המצוק היה מר ג' צריך לפרק פרגולה ישנה שלא היה ניתן להרכיבה מחדש, והוא מבקש עד כך פיצוי נוסף. לטענת מר א' הוא העמיד לרשות מר ג' טרקטור לתיקון המצוק, ובנוסף להבנתו בית הדין הראשון כבר פסק בעניין זה ולא חייב פיצויים נוספים.

רוב דייני בית הדין פסקו שפסק הדין הראשון כלל לא עסק בשאלה הזו, אלא רק בשאלת הפיצוי על התכולה. לגופו של עניין בשולחן ערוך (ח"מ קנה, טו) נפסק שמכות בקרקע שגרמו להתמוטטות קיר אצל השכן מחייבות את המכה בפיצוי. אף שהנזק נגרם על ידי הפועלים ולא על ידי מר א' ישירות, הרי שיש לחייבו בגלל התחייבותו לפצות על כל נזק כלפי הישוב בעת שקיבל את המגרש. בית הדין דחה את טענת מר א' שהמצוק לא היה מספיק חזק עוד לפני כן שהוא החל את העבודות שלו משום שהדבר לא הוכח. בנוסף כיון שהטרקטור שהוא העמיד לרשות מר ג' לא פתר את הבעיה, הרי שהוא לא נפטר מחיובו.

לגבי עלות היועץ בית הדין מקבל את התביעה במלואה. לגבי עלות העבודה, אמנם, מר ג' לקח קבלן בעלות של כ-20 אלף ₪, אלא שהוא הודה שהסכים למחיר כולל לעבודה בגלל שהערכה שלו את זמן העבודה היתה מופרזת. בנסיבות אלו, בית הדין קבע כי עקרונית יש לשלם על פי מחיר השוק של תיקון הנזק (פסק דין ארץ חמדה גזית 73147) ולא לפי המחיר המופרז ששולם.

על כן, לדעת הרוב יש להכריע בדרך פשרה ולחייב את מר א' בסך 8000 ₪ בגין עלות התיקון הריאלית, בשקלול העובדה שיתכן שהמצוק היה רעוע קודם. לגבי הפרגולה גם בית הדין חייב סכום של 1,800 ₪ כפשרה, משום שיש אחריות למר א' על נפילת המצוק, וממילא הוא אחראי גם לעלויות שנדרשו כדי לאפשר את התיקון של הנזק.

לדעת המיעוט כיון שמדובר כאן רק על חשש סכנה רחוקה וכיוון שיתכן שהמצוק היה רעוע עוד לפני שמר א' ביצע עבודתו, אין לחייב את מר א' על הנזק. בנוסף, מר א' העמיד לרשות מר ג' טרקטור ומפעיל, והסכמת מר ג' לעשות בו שימוש, היא כמחילה על כל התביעות לכן לדעת המיעוט מר א' פטור. כך גם לגבי הפרגולה.

ג. דיון בטענות הקיזוז

מר א' ביקש לחייב את מר ג' בבניית קיר תמך בין המגרשים. בית הדין קיבל את עמדת מר ג' השני שאין חובה לבנות קיר תמך בין המגרשים, בנוסף מר ג' הוכיח שהוא שתל עציצים כהפרדה בין המגרשים. מר א' ביקש לחייב את מר ג' בגין ההוצאות שגרם הפריע לעבודות של מר א'. בית הדין דחה את התביעה כיוון שמדובר על נזקים עקיפים ולכן אין לחייב עליהם אלא עם כוונה להזיק שלא היתה כאן.

למעבר לפסק הדין

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

אֶרֶץ אֶדְהָה

הרב מרדכי הוכמן

האם מותר לאילפא לקפוץ למים

במסכת תענית (דף כא, א) מובא מעשה בחכם בשם אילפא, וז"ל המעשה בתרגום חופשי:

"אילפא ורבי יוחנן היו לומדים תורה, וחיו בדוחק גדול מאוד. אמרו נלך ונעשה עסק לצורך פרנסתנו, ונקיים בנפשנו את המקרא: "אִפְסֵי כִּי לֹא יִהְיֶה בְּךָ אֲבִיוֹן..." (דברים טו, ד). הלכו וישבו תחת כותל רעוע וכרכו את פיתם במיני מאכל. באו שני מלאכי השרת, ושמע רבי יוחנן שאמר מלאך אחד לחברו, נפיל עליהם כותל זה – ונהרגם, לפי שמניחין חיי עולם (את העיסוק בתורה שהיא נצחית ומלווה את האדם לחיי עולם הבא), ועוסקין בחיי שעה (עוסקים בפרנסתם, שהיא לצורך חיי עולם הזה, שהם חיי שעה זמניים). אמר לו המלאך השני: הניחם, כי יש בהם אחד, שתעמוד לו השעה (שיעלה לגדולה). רבי יוחנן שמע את דברי המלאכים, ואילו אילפא לא שמע. אמר לו רבי יוחנן לאילפא: האם שמע אדוני דבר מה? ענה לו אילפא: לא. אמר רבי יוחנן בליבו: אם אני שמעתי ואילפא לא שמע, יש להסיק שלי תעמוד השעה. אמר רבי יוחנן לאילפא: אחזור ואקיים בנפשי את המקרא: "כִּי לֹא יִחְדַּל אֲבִיוֹן מִקְרֵב הָאָרֶץ" (דברים טו, יא). רבי יוחנן חזר למקומו, ואילו אילפא לא חזר והמשיך בדרכו להשגת פרנסה. עד שחזר אילפא ממסעו – מלך רבי יוחנן (נעשה ראש הישיבה ונתנו לו הצבור ממון להתפרנס ממנו. רש"י). אמרו האנשים לאילפא: אם היית נשאר כאן ויושב ולומד, וכי לא היית אתה מולך?! (שמתחילה היה אילפא בקיא יותר מרבי יוחנן. רש"י). הלך אילפא והעמיד עצמו בגובה תורן ספינה והכריז ואמר: אם יבוא מישהו וישאלני על ברייתא ששנו רבי חייא ורבי אושעיא, ולא אמצא לה מקור במשנה, אפיל את עצמי מן התורן – ואטבע! בא 'ההוא סבא' (אותו סבא), ושנה לו את הברייתא הזו: 'המפקיד את ממונו ביד שלישי (נאמן) ואומר: "לאחר מותי, תנו שקל לבניי כל שבוע (לצורך פרנסת השבוע)", והם ראויים מחמת צרכיהם המרובים לתת להם סלע (שני שקלים) – נותנין להם סלע. ואם אמר בלשון זו: "אל תתנו להם לבני אלא שקל בשבוע", משמעות הדבר היא שיתנו להם בכל ענין רק שקל – ולכן אין נותנין להם אלא שקל...'. אמר לו אילפא: מה ששנינו בברייתא זו, שאף שאין די להם בפחות מסלע, בכל זאת נותנים להם רק שקל, שיטת רבי מאיר היא שאמר: 'מצוה לקיים דברי המת' (כמובא במשנה במסכת כתובות פ"ו מ"ז שנאמר בה: 'יעשה השליש מה שהושלש בידו דברי רבי מאיר')."

סיום המעשה מעורר קושי רב. אם לא היה אילפא מצליח למצוא מקור במשנה לברייתא כלשהיא, האם היה מותר לו לקיים את הבטחתו ולקפוץ מן התורן ולטבוע ולהמית עצמו?! ואם הוא לא התכוון לקיים זאת האם מותר היה לו להוציא דבר שקר מפיו? גם לשונו של אילפא טעונה ברור. אילפא רצה להראות את גדולתו, שהוא מצליח למצוא מקור במשנה לדברי הברייתות, ואם כך לכאורה עדיף היה שיזכיר את המשנה כלשונה ויאמר "ברייתא זו בשיטת רבי מאיר היא שאמר במשנה: 'יעשה השליש מה שהושלש בידו'". מדוע לא שמר אילפא על לשון המשנה, והעדיף לומר את סברת רבי מאיר שהיא 'מצווה לקיים את דברי המת'? גם תחילת המעשה מעוררת קושי. ידוע שאחד הדברים שמזכירים עוונותיו של אדם הוא 'קיר נטוי' (ברכות דף נה, א), ואם כן מדוע ישבו אילפא ורבי יוחנן לאכול תחת כותל רעוע? מדוע לא חששו לחייהם?

המשותף לכל הקשיים האלו שהם קשורים באופן כלשהו למיתה או לחשש ממיתה, ונראה שהצרוף הגדול של קשיים אלו נועד לרמוז לנו שצריך להתעמק במשמעות הסמלית של דברי אילפא.

אדם הראשון והמיתה שנגזרה עליו

המיתה מוזכרת לראשונה בתורה בקשר לחטא אדם הראשון. ד' ברא גן עדן ונטע בו את 'עץ החיים' ואת 'עץ הדעת טוב ורע', ואמר לאדם הראשון "וּמֵעַץ הַדָּעַת טוֹב וְרָע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי יוֹם אֶכְלֶךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת". 'עץ החיים' מוזכר גם בספר משלי (ג, יח): "עֵץ חַיִּים הֵיאֵל לְמַחְזִיקִים בָּהּ" ולפי מסורת חז"ל הכוונה לעיסוק בתורה ובחכמה כמובא תלמוד בבלי מסכת תענית (דף ז, א): "כל העוסק בתורה לשמה תורתו נעשית לו סם חיים, שנאמר עֵץ חַיִּים הֵיאֵל לְמַחְזִיקִים בָּהּ". הרמב"ם ביאר ש'עץ הדעת טוב ורע' מסמל חיבור אל ההנאות הגופניות ואל המוסכמות האנושיות המפורסמות שפעמים שהן שקר, וכך מסביר הרמב"ם את חטא אדם הראשון והפגם שנפגם האדם בחטאו (מורה הנבוכים חלק א, ב): "ונטה אל תאוותיו הדמיוניות והנאות חושיו הגשמיות, כמו שאמר 'כי טוב העץ למאכל וכי תאנה הוא לעינים', נענש בשלילת ההשגה ההיא השכלית, ומפני זה מרה במצווה אשר בעבור שכלו צָוָה בה, והגיע לו השגות המפורסמות ונשקע בהתגונות ובהתנאות...".

לאחר שהאדם חטא ואכל מעץ הדעת, העניש אותו ד' ואמר לו: "אֶרְוָךָ הָאֲדָמָה בְּעִבּוֹרְךָ ... בְּזַעַת אֶפְיֶךָ תֹאכַל לֶחֶם עַד שׁוֹבֵבְךָ אֶל הָאֲדָמָה...". העמל בפרנסה הוא בזבוז של זמן שניתן לנצל לעיסוק בתורה שהיא עץ החיים, ובמובן מסוים הוא סוג של 'מיתה',

וכך מתקיימת האזהרה שהזהיר הבורא את אדם הראשון: "וּמַעַץ הַדְּעַת טוֹב רָעָע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בַיּוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת". ההבנה הזו פותחת בפנינו פתח להבנת משמעות הקיר הנטוי שתחתיו ישבו רבי יוחנן ואילפא, וכדלקמן.

כריכת פת תחת כותל רעוע

רבי יוחנן ואילפא חיו בדחוקות גדולה, והיה להם קיום הכרחי בלבד. חיי דוחק שכאלו הם סגולה לקניית התורה כמבואר בפרק קנין תורה (אבות פ"ו מ"ד): "כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל...". כלומר דרכם של עמלי התורה היא לחיות בדוחק של 'פת במלח' בלבד, בלא דברים נוספים שבהם כורכים את הפת. אלא שקשה לחיות כך לאורך זמן, ולכן יצאו רבי יוחנן ואילפא לעמול לפרנסתם. הם הצליחו בעסק המשותף שהם פתחו, והמעשה מרמז לכך כשהוא מספר שהם 'כרכו פיתם', כלומר הם אכלו את הלחם יחד עם מיני מאכל נוספים. ההצלחה שמגיעה לאדם בעקבות השתדלותו בפרנסתו, עלולה להטעות אותו כאילו הוא כביכול זה שמצליח, ולשכוח שד' הוא זה שמצליח את העסק שלו, וירמיה מתריע מפני כך: "כֹּה אָמַר ד' אֱרֹר הַגֵּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בְּאָדָם וְאֲשֶׁר יִבְטַח בְּאִשׁוֹ וְזָרְעוֹ וְיָמֵן ד' יִסּוֹר לְבָבוֹ". המעשה קושר בין 'כריכת הפת' לבין ישיבתם תחת 'כותל רעוע', משום ש'הכותל הרעוע' הוא העסק המצליח, שעלול לקבור את בעליו תחתיו בכך שינתק אותו מהבטחון בבורא עולם. כמו כן העסק המצליח עלול להטעות את בעליו ולפתות אותו להשקיע יותר ויותר זמן בעסק, ולחדול מלעמול בתורה, ובאופן סמלי זהו אופן נוסף ש'הכותל הרעוע' ייפול עליו ויימית אותו תחתיו. מתבקש שזהו ה'כותל הרעוע' שתחתיו הם 'כרכו את פיתם', אך אם מדובר ב'כותל רעוע' גשמי לא מובן מדוע חכמים אלו סיכנו את נפשם ואכלו תחתיו.

המלאכים ששמע רבי יוחנן

רבי יוחנן התלבט האם להמשיך בעסק המצליח ולכרוך את הלחם שלו בדברים נוספים, או לחזור לדרך החיים הקודמת שלו שמכונה בלשון המשנה 'פת במלח ומים במשורה' ואז כשמחשבותיו עסקו בשאלה זו, שמעו אוזניו את שיחת מלאכי השרת ובכך מצא תשובה לספיקות שבלבו. ובדומה למתואר בספר ישעיה (ל, כ-כא): "וַיִּנְתֵּן לָכֶם אֲדֹנָי לְחֵם צַר וּמִים לַחֵץ וְלֹא יִכְנַף עוֹד מוֹרִיד וְהָיוּ עֵינֶיךָ רְאוּת אֶת מוֹרִיד: וְאֲזַיְדָה תִּשְׁמַעְנָה דְבַר מֵאֲחֵרֶיךָ לֵאמֹר זֶה הַדִּירָךְ לָכֵן בּוֹ כִּי תִאֲמִינוּ וְכִי תִשְׁמְאִילוּ: ". אוזניו של רבי יוחנן שמעו מאחוריו את מלאכי השרת שרומזים לו לחזור לדרך החיים הקודמת שלו. דרך חיים זו שמכונה בלשון המשנה 'פת במלח ומים במשורה' מכונה בלשון הנביא "לְחֵם צַר וּמִים לַחֵץ". אזני רבי יוחנן שמעו דבר מאחור, הן שמעו שהמשך העיסוק בעסק המצליח ('כותל רעוע') ימית אותו ואת אילפא מבחינה תורנית, ואילו חזרה לדרך החיים הקודמת שלו, היא שתביא לו בסופו של דבר גם את ההצלחה הכלכלית.

אילפא לא שמע את שיחת מלאכי השרת, משום שהוא לא התייחס את העסק המצליח בתור 'כותל רעוע'. אילפא היה שלם בדרכו ולא היו לו לבטים.

חזרת אילפא

כשאילפא חזר מעסקיו לבית המדרש, הוא חש שבני בית המדרש התייחסו אליו בתור מי שנכשל בדרכו בחיים. לפי השקפתם רק מי שעמל כל זמנו בבית המדרש הוא אדם חי, ומי שהפך בסופו של דבר ל'ראש הישיבה' הגיע לפסגת המאוויים של בן אנוש. ולכן אילפא שפנה לעסקים הפסיד כביכול את עולמו, שהרי אילו היה נשאר ללמוד בבית המדרש היה מתמנה בסופו של דבר לראש הישיבה. אך אילפא לא חשב כך. הוא סבר שיש מצווה ללמוד תורה ויש מצווה גם לקיים את הגזירה שנגזרה על אדם הראשון, גזירת 'בְּזַעַת אֶפְיֶךָ תֹאכַל לֶחֶם עַד שׁוֹבֵבְךָ אֶל הָאֲדָמָה". ואמנם מי שאינו רוצה לחיות בתור אביון, ונוטל זמן שהיה ראוי לעמל התורה ומשקיע אותו בעסקים כדי שלא לחיות באביונות, הוא כביכול 'ממית' את הזמן הזה עבור חיי שעה. אך גם בכך יש מצווה. יש מצווה לקיים את הדברים שנגזרו על המת הראשון בעולם שהוא אדם הראשון.

אילפא הסכים שאם מרוב עיסוקו בפרנסתו, הוא היה שוכח את תלמודו או שהיה מאבד את כוח עיונו, הוא היה שקול בתור 'מת'. אך הוא רצה להוכיח לבני בית המדרש שהוא לא שכח את תלמודו ולא איבד את כוח עיונו. ולכן הוא תלה את עצמו בראש התורן, ואמר שאם הוא לא יצליח למצוא מקור במשנה לדין שמובא בתוספתא הוא יפול לתוך המים ויטבע. הוא לא התכוון שיטבע ממש למוות. ואם הוא אכן הוא היה קופץ למים הוא היה שוחה אחר כך אל החוף. אך הקפיצה למים היתה מסמלת עבורו שהוא אכן מודה שהוא שקול כ'מת', משום שהוא שכח את תלמודו מרוב עיסוקו בפרנסתו.

'ההוא סבא'

בתשובות הגאונים (הרכבי, כג) ובתוספות (חולין דף ו, א) הביאו שיש מפרשים ש"ההוא סבא" שמוזכר פעמים רבות בתלמוד הוא אליהו הנביא אך דחו את דעתם. אמנם יש מגדולי ישראל ובינם שפת אמת (שבת דף כג, ב) שסבורים שהוא אכן אליהו הנביא. ומסתבר שגם כאן מדובר באליהו הנביא. שכן אליהו הנביא מופיע בכמה אגדות בתור מי שבא בשעת צרה כדי להושיע את צדיקי ישראל, ואף כאן הוא בא להושיע את אילפא וביקש ממנו למצוא מקור לתוספתא שהתאימה לאורח חייו של אילפא.

התוספתא דנה באדם שלפני מותו מסר את כספו לשליש (אדם נאמן) ואמר לו שלאחר מותו יתנו לבניו (שהם יורשיו), שקל לשבוע (לצורך פרנסת השבוע), ואומרת הברייתא שאם הם ראויים מחמת רמת החיים שהם הורגלו לה ל'סלע' (שני שקלים) - נותנין להם סלע. אך אם האבא ציווה בלשון זו: "אל תתנו להם לבני אלא שקל בשבוע", משמעות הדבר היא שיתנו להם בכל ענין רק שקל - ולכן אין נותנין להם אלא שקל. דין זה הוא תמוה, שהרי הבנים הם היורשים של הכסף הזה, ומדוע שבת הדין יאשר לשליש לקיים את צוואת האב, ובכך למנוע מהבנים לחיות באורח חיים סביר.

בתוספות הרא"ש הביא את דברי רבנו תם שהסביר שהאב ציווה שלא לתת לבנים את הקצבה שהם נצרכים לה, משום שרצון האב היה לרז את בניו להשתכר ולהרוויח. כלומר, מדובר ביורשים שהם כבר מבוגרים ויכולים לעמול לפרנסתם. ורבי מאיר סבור שיש מצווה לקיים את דברי האב שרצה לצמצם את מזונות בניו ובכך להכריח אותם לצאת לעבוד או לפתוח עסק כדי שיכלכלו את עצמם בכוחות עצמם. אותו אב סבור שיש מצווה לקיים את גזירת "בְּזַעַת אֶפְיֶךָ תֹאכַל לֶחֶם" שנגזרה על אדם הראשון (על המת הראשון). האב רצה לחנך בדרך זו את בניו, ובית הדין מאשר את צוואתו.

מצווה לקיים דברי המת

כזכור, אילפא רצה להראות את גדולתו, שהוא מצליח למצוא מקור במשנה לדברי הברייתות, ולכאורה עדיף היה שיזכיר את המשנה כלשונה ויאמר "ברייתא זו בשיטת רבי מאיר היא שאמר במשנה: 'יעשה השליש מה שהושלש בידו' ". אך אילפא העדיף לומר את סברת רבי מאיר ולא את לשונו. משום שסברת רבי מאיר "מצווה לקיים את דברי המת", נכונה הן במקרה הפרטי שאב מסויים מסר את הכסף לשליש לפני שמת, והן במקרה הכללי שיש מצווה לקיים את דברי המת הראשון שהוא אדם הראשון, שציווה על הצורך לצאת ולעבוד. ואילפא קיים מצווה זו באורח חייו, בורא העולם זימן לו מתחילה קיצבה דחוקה ביותר

למחייתו, ובכך הוא רמז לו שעליו לקיים את הגזירה שנגזרה על אדם הראשון ('המת' הראשון) ולכן עליו לצאת ולהתפרנס בכבוד. ואילפא קיים את רצון הבורא ויצא לעבוד.

ההוא סבא בחר דווקא בתוספתא זו, משום שהיא נתנה אישור לאורח חייו של אילפא שעזב את בית המדרש ויצא לעסקיו. ואילפא הוכיח ממנה לבני בית המדרש שלמרות שהוא מיעט בלימוד תורתו בעת שעסק לפרנסתו, הוא לא שכח את תורתו, וכוח עיונו נשאר כפי שהיה. רבי יוחנן קיים אמנם את מה שבורא העולם רמז לו באמצעות מלאכי השרת ונשאר ללמוד בבית המדרש, אך גם אילפא קיים מצווה כשיצא לעבוד, ולימודו נשאר עימו.

לע"נ אמו"ר רחל בת ר' בנימין בונים ע"ה

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"י)

Florida, USA

פלורידה, ארה"ב

טבת תשע"ח

גדרי קבלת מצוות בגיור

שאלה

האם הייתה קבלת מצוות מספקת לגיור הראשון של האמא, במקרה המתואר לעיל בשאלה פא (מובאת בפרשת [חיי שרה](#))?

תשובה

קבלת המצוות של האמא הספיקה עבור הגיור כמבואר להלן:

קבלת מצוות בשעת הגיור מעכבת את חלות הגירות (ראה שו"ע יו"ד רסח, ג).¹

אומנם האמא תיארה את תהליך הגיור כך: היא עברה קורס בן תשעה חדשים, עם מפגשים פעם בשבוע, שבהם למדה תורה ודינים, כולל דיני טהרת המשפחה. היא לא פירטה את פרטי לימוד זה, וגם הודתה שהואיל והיה לפני כשלושים שנה, היא לא זוכרת את הפרטים. לאחר גיורה היא שמרה את מה שהבינה שהיא צריכה לשמור, ביניהם שבת וכשרות; אבל היא הלכה "בדרכה של חמותה" ונסעה לבית הכנסת בשבת.

בוה ברור הוא שהיא לא שמרה שבת כהלכתה. למרות זאת, נראה שעדיין יש להחשיב את קבלתה כמספקת בשביל גיור.²

¹ אמנם ראה במגיד משנה (הל' איסורי ביאה פ"ג הי"ז) שכותב: "זה פשוט שאין הודעת המצוות מעכב דיעבד". וכן לכאורה מוכרח מהגמרא בשבת (ס"ח ע"א-ע"ב) שדנה האם "תינוק שנשבה לבין הנכרים, וגר שנתגייר בין הנכרים ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה" חייבים חטאת אחת או פטור מכלום. מזה לכאורה רואים שייחן גיור כשר גם כאשר הגר אף פעם לא למד הלכות שבת. וכתב בשו"ת מלמד להועיל (יו"ד סימן פז ד"ה ועתה ניחוי אגן): "אמנם לי אכתי הדבר צריך עיון, דהא כתב ה"ה פ"ג מה' א"ב הי"ז זה פשוט דאין הודעת המצוות מעכב, ואיך יקבל המצוות אם אינו יודע המצוות, וא"כ משמע דגם קבלת המצוות אינו מעכב בדיעבד, ואין לי פנאי לעיין כעת בזה".

² קבלת מצוות "חוץ מדבר אחד"

במקרה הנדון, הייתה הודעת מצוות על כל פנים חלקית, וגם קבלת מצוות על הכל לפי הודעה חלקית זו. ברייתא מפורשת היא בגמרא בבכורות ל' ע"ב:

ת"י: הגא לקבל דברי חבירות חוץ מדבר אחד, אין מקבלין אותו; עובד כוכבים שבא לקבל דברי תורה חוץ מדבר אחד, אין מקבלין אותו. ר' יוסי בר' יהודה אומר: אפי' דקדוק אחד מדברי סופרים.

אם כן, לכתחילה אין לגייר מי שמצהיר שאינו מקבל על עצמו אחת מדיני התורה.

אבל בגמרא שם אינו מפורש מה הדין בדיעבד אם למרות הצהרה שכזו, בית דין כן גיירוהו. ובאמת כותב בשו"ת דעת כהן (סימן קנב):

ופלא שלא כתבו הפוסקים דין גר שקבל עליו ד"ת חוץ מד"א, בכורות ל' ע"ב, וגם שם רק אין מקבלין אותו, וי"ל דאם קבלוהו הוי גר, כגרי אריות וחלומות. ומת' דרפ"ק דחולין נראה, דדוקא גרי אריות שלא קבלו כראוי מעיקרא אינם גרים, אבל אם לא ע"י אריות גרים הם אפילו כשהקבלה אינה שלמה.

לפי זה לכאורה פשוט שבמקרה שלנו קבלת המצוות של האמא הייתה מספקת.

אבל מצד שני, כותב בשו"ת אחיעזר (ח"ג סימן כו אות ה ד"ה אך):

אך מסברא נראה דכיון דקבלת מצוות מעכב, בודאי בעינן שיקבל עליו כל המצוות, אלא שיש להסתפק אם אינו מקבל דקדוק אחד מד"ס דאפשר דמה"ת הוי גר כיון דקבל עליו כל מצוות שבתורה, ואולי כיון דמילי דרבנן אתנייהו בלא תסור הוה כמתנה על ד"ת וצ"ע.

בתשובות אגרות משה נראה שיש בעניין קבלת מצוות "חוץ מדבר אחד", סתירה האם היא קבלה מספקת בדיעבד כדי להכשיר את הגירות. שהרי מצד אחד הוא כותב באגרות משה יו"ד ח"ג סימן קו ענף א (מתאריך כ"ב תמוז תשכ"ט):

אבל כשאומרים לו שאיכא מצוה זו או שיודע מעצמו איזה מצוה ... ואומר שמצוה זו אינו רוצה לקבלה, ע"ז תניא שאין מקבלין, וא"כ אפשר שאף בדיעבד כשקבלוהו אינו גר, אף שנקט לשון אין מקבלין דהוא לשון דלכתחלה. ולכאורה מהא שאר"י ב"ר יהודה אפילו דקדוק אחד מד"ס, שמסתבר שכיון שקבל עליו כל מצוות דאורייתא ואף בל תסור בכלל דהא קבל עליו כל איסורין ומצוות דרבנן, הרי יש לו להיות גר מדאורייתא, שלא מסתבר שחכמים יעקרו הגרות דאורייתא שנוגע לקידושין ולכמה דברים ולהקל בהם ולא היה מזכיר זה הגמ' בפירוש,

וא"כ צריך לומר לר"י ב"ר יהודה דרק אין מקבלין לכתחלה ובדיעבד כשקבלוהו הוא גר, שלכן משמע שגם לדין הרישא בלא קבל עליו דבר אחד מדיני התורה נמי הוא רק דין שלכתחלה אין מקבלין אבל בדיעבד כשקבלוהו הוא גר, וחייב אף במצוה זו שלא קבל עליו, דמה שלא

קבל עליו אינו כלום לפוטרו דהא הוא מתנה על מה שכתוב בתורה שתנאו בטל.

מזה משמע שהגירות היא כן כשירה בדיעבד.

אבל בתשובות אחרות הוא כותב שגירות שכזו אינה תקיפה אפילו בדיעבד. ראה שם סימן קח, שנכתב כעבור כעשר שנים (אדר תשל"ט), בד"ה והנה ליכא:

ואף שנכרי שבא לקבל כל התורה חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו כדתניא בברייתא בבכורות דף ל' ע"ב, ומשמע דגם אם קבלו אותו אינו כלום, דהרי תניא שם גם הבא לקבל דברי חבירות חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו, שבזה משמע שאף בדיעבד שקבלו אותו לחבר אינו בדין

חבר...

וכן כתב בתשובה אחרת הרבה שנים לפני התשובה המקילה (מתאריך ט"ו בכסלו תשכ"ב, אהע"ז ח"ב סימן ד' ד"ה והנה לבד):
... מ"מ ודאי בעינן שיקבל מצות; דהא גר שלא קבל עליו איזה מצוה, אף שקבל עליו שאר כל המצות, אינו גר כדאיתא בבכורות... משמע
דאף בדיעבד אינו גר, כמו בחבר וכהן השנויין בברייתא זו ג"כ בלשון אין מקבלין והוא דין דבדיעבד... ואף שא"צ שילמד ולידע כל התורה
קודם שמתגייר, וגם שהוא גר בדיעבד אף שלא הודיעו אף המקצת מצות קלות וחמורות שצריך להודיע... מ"מ קבלה לקיים כל המצות
שחייבין בהם ישראל צריך לקבל וזה מעכב הגרות.

ובתשובה נוספת (וי"א תשי"י, יו"ד ח"א סימן קס) כותב:
הנה פשוט שהגרות אינה כלום, דהא קבלת מצות מעכב הגרות, ואפילו קבל כל דיני התורה חוץ מדבר אחד מעכב כדאיתא בבכורות דף ל'.
וגם צריך שתהיה קבלת המצות בפני ג' ומעכב אפילו בדיעבד...

מדוע נידון דין יותר טוב מקבלה רגילה של "חוץ מדבר אחד"
יש לציין שגם בתשובה (יו"ד ח"ג סימן קח) שבה האגרות משה פוסל את הגירות אפילו בדיעבד, הוא כותב:
והטעם נראה דכשלא קבל אפילו רק דבר אחד אין זה קבלה כלל, דענין קבלת כל המצות הוא ענין אחד לשמוע ולעשות כצויו ה', אשר לכן
ברור ופשוט שאף בדיעבד אינו גר כשלא קבל את כל המצות ממש...

נראה לכאורה שמבחינה הלכתית המקרה שלנו הוא יותר טוב. אצלנו האישה כן חשבה שהיא מקיימת "צויו ה' ", שהרי היא קיימה מה שלימדו
אותה.

ובתשובה אחרת שהבאנו (אהע"ז ח"ב סימן ד' ד"ה והנה לבד), שגם בה האג"מ פוסל בדיעבד, הוא כותב:
אך לכאורה יקשה משבת דף ל"א ממה שקבל הלל להגר שאמר שבעל פה אינו מאמין; נהי שפרש"י שהיה הלל מובטח שאחר שילמדנו
יסמוך עליו, מ"מ הא עתה כשטבל לא קבל עדיין תורה שבעי"פ... וא"כ משמע שאינו מעכב אלא הוא דין דלכתחלה ולכן כיון שידע שלבסוף
יסמוך עליו קבלו גם לכתחלה!! אבל נראה שרש"י תירץ זה, שכתב גייריה וסמך על חכמתו שסופו שירגילנו לקבל עליו, דל"ד הא לחוץ מדבר
אחד, שלא היה כופר בתורה שבעי"פ אלא שלא היה מאמין שהיא מפי הגבורה, שלכאורה אין לזה באור. וצריך לפרש שכוונתו דמצד קבלת
המצות קבל גם תושבע"פ, שידע שיש תורה שבעי"פ, אך לא האמין לחכמי הדור בשמאי והלל שדבריהם הוא התורה שבעי"פ שנאמרה מפי
הגבורה...

ולכאורה ק"ו הוא למקרה שלנו שבו האישה קבלה גם את כל פרטי התושבע"פ שהיא למדה; רק שלימדו אותה שמותר לנסוע בשבת לבית הכנסת.
ועוד עיינו באגרות משה (יו"ד ח"ג סימן קו ענף א) שדן ב"גיורת רוצה לקבל כל דיני התורה אבל אינה רוצה לקבל תלבושת נשים צנועות אלא
להתלבש בבגדים שמתלבשות בעוה"ר סתם הנשים שבדור פרוץ הזה, אם יכולים לקבל מדינת גיורת כזו ואיך הוא בדיעבד כשקבלה אם היא
גיורת". הוא כותב שם (בד"ה ויש לדון):

דמאחר שנפרץ תלבושת הפריצות בעוה"ר גם בבנות ישראל ואף באלו שהן שומרות תורה, שלכן הנכריה שבאה להתגייר הרי חושבת שהוא
רק חומרא בעלמא שרוצים הרבנים להטיל עליה יותר מהדין מאחר שיודעת מנשים שמחזיקין אותן לשומרי דת ומתלבשות בתלבושת
פריצות, ואף שאומרים לה הרבנים שהוא דבר איסור אינה מאמינה להם, וא"כ יש לידון אותה כנתגיירה כשלא ידעה מדיני התורה שהוא גר
כדאיתא בשבת. ומסתבר זה אף שלע"ע אין לי ראייה ע"ז...

ועוד כותב באגרות משה (יו"ד ח"א סימן קס):

ועוד יש מקום לומר טעם גדול, דמה שבעלה שנתגיירה בשבילו הוא מחלל שבת ומופקר בכמה איסורין, עושה שהיא סבורה שאין חיוב כ"כ
לשמור המצות, וא"כ הוא כגר שנתגייר בין העכו"ם שמפורש בשבת דף ס"ח שהיו גר אף שעדין עובד ע"ז עיינו שם. והטעם משום שקבל עליו
להיות ככל היהודים, שנחשבה קבלה אף שלא ידע כלום מהמצות... ורק בידע ולא רצה לקבל הוא עכוב בגרות, דהא א"צ ללמד כל התורה
כולה קודם שנתגייר, דרק מקצת מודיעין. ולכן אף שהב"ד אמרו לה שצריך לשמור שבת, חושבת שהוא רק הדור בעלמא, אבל גם מי שאינו
שומר השבת וכדומה טועה לומר שהוא יהודי כשר. נמצא שלטעותה קבלה כל המצות שיהודי מחוייב, שהוא גרות אף שמחמת זה לא תקיים
עכ"פ המצות. וזהו טעם שיש בה ממש להחשיבה לגיורת, והוא למוד זכות קצת על הרבנים המקבלים שלא יחשבו עוד גריעי מהדיוטות.
אם במקרה שבו "אף שאומרים לה הרבנים שהוא דבר איסור אינה מאמינה להם", הדעה נוטה להקל, נראה פשוט שאפשר להקל במקרה שלנו.
שהרי אצלנו בכלל לא אמרו לה שאסור לנסוע בשבת לבית הכנסת. ואמנם חמיה לא נסע ברכב בשבת אפילו לבית הכנסת, אבל נראה שבנסיבות
כאלה, שהייתה בקהילה קונסרבטיבית, שבה גם הרבה מן היותר "חזקים" ביהדותם נוסעים בשבת לבית הכנסת (והרי ככה עשה אפילו אחד
מ"דייני" הגירות שלה), וגם רבני בית הדין ככה מורים לאנשים (כן סיפר הרב ב' שהיה מורה לאנשי קהילתו, שמותר להם לנסוע בשבת אם
צריכים לעשות כך כדי להגיע לבית הכנסת). ועוד שראתה שחמותה עושה כך וחמיה ה"מחמיר" כנראה השלים עם זה, יש להחשיבה כתינוקת
שנשבת שבאמת חשבה שההלכה אינה אוסרת התנהגות זו.

ועוד עיינו בדברי היביע אומר (ח"א יו"ד סימן כט אות ט), שם הוא מצטט את הרש"י לשבת ל"א ע"א, שבהסבירו את דברי רש"י שם כותב: "...
דכופר לא מיקרי אלא אחר חקירה בכל חלקי הסותר, אבל זה לא חקר ולא נוכח אלא שלא היה מאמין..." לאחר דיון בענין זה, מסיק הגר"ע
יוסף:

... ולפ"ז סתם גר שבא להתגייר, ואינו מתיימר לומר שחקר במצות התורה, והוא כופר באחת מהן, אף שידוע לנו שבסתר לבבו אינו מעריך
את כל המצות כראוי, אינו נחשב כאומר חוץ מדבר אחד שאין מקבלין אותו...

גם סברא זו שייכת לענייננו, שהרי האישה אינה "מתגיירת לומר שחקרה במצות התורה" כדי להסיק שמותר לנסוע בשבת לבית הכנסת. ועוד,
הרי אצלנו המצב יותר טוב, שהרי אין לנו שום סיבה לחשוב "שבסתר לבבה אינה מעריכה את כל המצות כראוי"; אדרבא, נראה ברור שהיא כן
העריכה את המצוות, רק שלימדו אותה דברים לא נכונים.

על כן, נראה שקבלת המצוות של האמא הספיקה עבור גיור.

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:

הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

<p>לע"י שלמה דוד בן זלמן ושרה אבנית ז"ל נלביע סיון תשע"ט</p>	<p>לע"י רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג</p>	<p>לע"י גב' לוריינ הופמן ז"ל</p>	<p>לע"י חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלביע ז' בתשרי תשע"ה</p>	<p>לע"י סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלביע כ"ד בחשוון תשע"ח</p>
---	---	--	--	---

לע"י הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד